

Bildebok-appers relevans og egnethet i samtalebasert lesing

Av Trude Hoel og Margrethe Jernes

I barnehagen kan lesing sammen med barn ha ulike pedagogiske mål, som at barna skal få erfare og utforske god skjønnlitteratur, at de skal bli kjent med utvalgte tema, eller at litteraturen skal være et springbrett til språklig deltakelse i det som gjerne kalles samtalebasert lesing.

I samtalebasert lesing er målet å engasjere barna i utvidende samtaler, og den multimodale bildeboka er sentral som utgangspunkt for samtale. Samtalebasert lesing, som kjennetegnes av at den voksne formidleren oppmuntrer barna til å være språklig aktive og deltakende, har som mål å involvere barna i utforskende og rike samtaler som strekker seg ut over [her-og-nå-situasjonen](#). Den voksne kan invitere til og opprettholde samtale, f.eks. gjennom å stille utforskende spørsmål knyttet til bildeboka eller bildebok-appen, og barna bidrar med sine tanker og meninger. Ved å delta i slike samtaler aktiverer barna sine egne erfaringer og ferdigheter, og utvikler sin egen kunnskap om tekst og språk. Fordi det er språklig krevende å delta i denne typen samtaler, er det gjerne de eldste barnehagebarna som lar seg engasjere.

Det er faktorer både i tekstens innhold, det digitale mediet og i appens mediespesifikke egenskaper – affordanser – som påvirker i hvilken grad en bildebok-app egner seg som utgangspunkt for samtalebasert lesing i grupper. Det didaktiske vurderingsverktøyet VEBB skal hjelpe barnehagens personale å vurdere hvorvidt en bildebok-app egner seg til samtalebasert lesing sammen med en gruppe barn. Hvis du ikke har tilgang til en bildebok-app, kan du gjerne bruke evalueringsverktøyet på en papirbok. Vi angir med en stjerne de temaene som er relevante for både trykte og digitale bildebøker.

Det didaktiske vurderingsverktøyet VEBB

Tematikk *

I alt pedagogisk arbeid er det nødvendig å tenke over de didaktiske forutsetningene. Det er lettere å finne en tekst som appellerer til flere barn i gruppa, dersom du tar utgangspunkt i noen av barnas felles interesser. Barnas interesse for en gitt tematikk kan ha innvirkning på engasjementet deres i samtalen. Barns interesser kan knyttes til kulturell bakgrunn, erfaringer, alder, kjønn og også tidligere leseerfaringer. Vurderingsverktøyet VEBB ber deg derfor vurdere i hvilken grad du mener at tematikken i bildebok-appen vil være relevant for den mangfoldige barnegruppa du skal lese sammen med.

Varighet *

Både antall skjermbilder og lengden på verbalteksten påvirker avspillingstiden for den enkelte appen. Noen bildebok-apper inneholder mange skjermbilder, mens andre har få. Noen bildebok-apper har lange og utbroderte fortellinger med mye verbaltekst som formidles på hvert skjermbilde, mens andre fortellinger har mindre – og noen ganger lite – verbaltekst. Dessuten vil gode og rike samtaler underveis i lesingen – som jo er målet for samtalebasert lesing – i stor grad påvirke hvor lenge lesingen varer.

Erfaringer fra barnehager viser også at dersom du velger å bruke opplesingen som er integrert i appen, kan lange verbaltekster begrense muligheten for spontane innspill fra barna under lesingen.

Derfor må lengden på verbalteksten og antall skjermbilder, vurderes i forhold til barnegruppas samlede leseerfaring og konsentrasjon. Det didaktiske vurderingsverktøyet VEBB ber deg derfor vurdere i hvilken grad du mener at bildebok-appens varighet egner seg til samtalebasert lesing med en gitt barnegruppe.

Verbaltekst og illustrasjoner *

I bildebok-appen kan sammenhengen mellom verbaltekst og bilder være utdypende, utvidende eller kontrasterende, og ofte er det slik at enten spiller bildene eller verbalteksten hovedrollen. Der bildene spiller hovedrollen, vil det være mer aktuelt å fortelle og samtale mer fritt ut fra bildene. Nettbrettets skjerm er relativt liten, og særlig når bildebok-appen ikke først og fremst er utviklet for det digitale formatet, kan designeren ha utfordringer med å plassere tekstens ulike element i forhold til hverandre. Verbalteksten skal for eksempel ikke skygge for illustrasjonene, og samtidig skal hele verbalteksten være tilgjengelig i skjermbildet, slik at leseren slipper å skrolle opp og ned for å kunne lese hele teksten. I bildeboka skal verbalteksten og illustrasjoner støtte hverandre og bygge på hverandre for å formidle en fullstendig fortelling – de skal ikke konkurrere eller fortrenge hverandre. Det didaktiske vurderingsverktøyet VEBB ber deg derfor vurdere i hvilken grad du opplever at verbaltekst og illustrasjoner i bildebok-appen støtter hverandre.

Språklek *

Bildebok-apper kan inspirere barna til å leke med språket. Lek med språket vil si å bruke språket med vekt på den lydlige og stemningsskapende funksjonen, ikke med fokus på innhold. Rim i verbalteksten kan inspirere barna til å rime selv, og nye og ukjente ord kan lede til nye morsomme nonsensord. Denne gledesfylte språkleken bidrar til språklig bevisstgjøring, og er derfor viktig i barnehagens språkarbeid. Det didaktiske vurderingsverktøyet VEBB ber deg derfor vurdere i hvilken grad bildebok-appen åpner for språklek.

Samtale *

Samtalebasert lesing har som mål å involvere barna i utforskende og rike samtaler som strekker seg ut over her-og-nå-situasjonen. Spørsmål-og-svar-samtaler (intervjuer) med lukkede spørsmål (f.eks. *Er han glad?*), er altså ikke et mål. Rike samtaler kan dreie seg om teksten, f.eks. hva teksten handler om, hva barna tror vil skje og hvorfor det? Rike samtaler kan også dreie seg om barnas mangfoldige erfaringer, som ses i lys av teksten, eller fabuleringer som strekker seg ut over teksten. Samtalepotensialet i teksten realiseres *både* gjennom barnas nysgjerrighet og utforskning av teksten, og også av lærers måte å lede samtalen og stille spørsmål på. Den som skal lese sammen med barna må derfor vurdere samtalepotensialet i teksten, og også på hvilke måter teksten kan åpne for barnas egen fabulering.

Fleksibilitet i mediet

De fleste bildebok-apper inneholder et lydspor med profesjonell opplesing av verbalteksten, og mange har også bakgrunnslyd/musikk og lydeffekter som kan aktiveres av leseren. Både oppleserstemme og lyd kan bidra til barnas forståelse av historien, dersom disse ligger tett opp til fortellingen. I samtalebasert lesing er det viktig å kunne bestemme om man vil bruke

oppleserstemmen eller lese selv, og ikke minst å kunne regulere lydnivået, slik at samtalen med og mellom barna ikke trenger å konkurrere med lyd fra nettbrettet.

Erfaringer fra barnehager viser også at dersom man velger å bruke opplesingen som er integrert i appen, kan lange verbaltekster begrense muligheten for spontane innspill fra barna under lesingen. Dersom man leser selv, er det mulig å avbryte lesingen og åpne for innspill og samtale, for så å lese videre etterpå. Automatisk blafunksjon i bildebok-appen vil også kunne påvirke samtalen, dersom et nytt skjermbilde dukker opp før samtalen er avsluttet. Vurderingsverktøyet VEBB ber deg derfor vurdere fleksibiliteten i mediet.

Interaktivitet

I mange bildebok-apper er det lagt inn interaktive funksjoner: trykk på skjermen kan igangsette animasjoner og/eller lydsekvenser, en finger kan brukes for å skravere en flate, tegne en tegning eller følge et spor. Interaktive funksjoner i bildebok-appen kan noen ganger ligge tett opp til fortellingen og bidra til barnas forståelse, mens andre ganger trekker de oppmerksomheten bort fra fortellingen. Nettbrettet er utviklet for individuell bruk, og med lesing av bildebok-apper i grupper, er det gjerne mange hender som strekker seg mot skjermen. Når alle barna vil trykke og prøve, kan selv den korteste bildebok-app bli veldig lang, og barnas oppmerksomhet vendes raskt bort fra fortellingen og samtalen og mot de interaktive funksjonene.

Barn har erfaringsbaserte forventninger til interaktivitet i digitale medier, og utforskning av de interaktive funksjonene kan være et poeng noen ganger. Når målet er samtalebasert lesing, kan de ansatte i barnehagen vurdere om historien fungerer både med og uten aktivering av interaktive funksjoner, eller også velge å bruke de av bildebok-appens interaktive funksjoner som kan støtte opp under barnas forståelse. Vurderingsverktøyet VEBB ber deg derfor vurdere i hvilken grad appens interaktive element støtter fortellingen.

Andre viktige ting å tenke over

Uavhengig av mediet, så fordrer samtalebasert lesing i barnehagen forberedelser, og det er den ansatte i barnehagen sitt ansvar å legge forholdene til rette for en involverende og god lesestund med barna. Som en forberedelse til lesing er det viktig å tenke gjennom hvor stor barnegruppa skal være, og hvilke barn som passer å være i gruppe sammen. Noen ganger vil personalressursen bestemme gruppestørrelsen, andre ganger er det større fleksibilitet innenfor barnehagens rammer. I samtalebasert lesing skal *alle* barna delta aktivt, og det er dermed en stor fordel om barna kommuniserer godt med hverandre.

Ved lesing i gruppe er det også viktig å tenke over hvordan den ansatte plasserer teksten i forhold til seg selv og barna. Et nettbrett har mindre skjerm enn bildeflaten i de fleste bildebøker, og barna skal både se og høre teksten godt. Dersom barnehagelæreren selv sitter bak boka eller nettbrettet og holder teksten frem mot barna, er det vanskelig å utforske teksten sammen med barna, men hvis barnegruppa er stor, er kanskje dette likevel den beste løsningen.